

ZDRAVJE IN VARNOST PRI DELU

Evropska unija od osemdesetih let 20. stoletja posebno pozornost namenja izboljšanju zdravja in varnosti pri delu. Zakonodaja na evropski ravni določa minimalne standarde za varstvo delavcev, države članice pa še vedno lahko ohranijo ali uvedejo strožje ukrepe. Zdravje in varnost pri delu sta glavna elementa akcijskega načrta za evropski steber socialnih pravic.

PRAVNA PODLAGA

Členi 91, 114, 115, 151, 153 in 352 Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU).

CILJI

Na podlagi člena 153 PDEU lahko EU sprejme zakonodajo (direktive) o zdravju in varnosti pri delu, s katero podpira in dopolnjuje dejavnosti držav članic. Zakonodaja Unije določene minimalne zahteve, države članice pa lahko na nacionalni ravni uvedejo višjo stopnjo zaščite, če želijo. Pogodba določa tudi, da sprejete direktive ne smejo nalagati upravnih, finančnih ali pravnih omejitev, ki bi ovirale ustanavljanje in razvoj malih in srednjih podjetij.

DOSEŽKI

A. Institucionalni razvoj

Pod okriljem Evropske skupnosti za premog in jeklo so se na področju varnosti in zdravja pri delu izvajali številni raziskovalni programi. Z Evropsko gospodarsko skupnostjo, ustanovljeno leta 1957, je postala potreba po skupnem pristopu na tem področju izrazita. Leta 1974 je bil ustanovljen Svetovni odbor za varnost, higieno in varovanje zdravja pri delu, da bi pomagal Komisiji. Za dokončno oblikovanje enotnega trga EU so bile potrebne minimalne zahteve glede varnosti in zdravja pri delu, zato je bilo sprejetih več direktiv, med drugim o svincu, azbestu in hrupu.

1. Enotni evropski akt

S sprejetjem enotnega evropskega akta leta 1987 sta bila zdravje in varnost pri delu prvič vključena v Pogodbo o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti, in sicer s členom, ki določa minimalne zahteve in omogoča Svetu, da s kvalificirano večino sprejema direktive s področja varnosti in zdravja pri delu. Cilji so bili izboljšati zdravje in varnost delavcev pri delu, uskladiti pogoje v delovnem okolju, preprečiti socialni damping, ter preprečiti podjetjem, da bi se v želji po večji konkurenčnosti selila na območja z nižjo stopnjo varstva.

2. Amsterdamska pogodba (1997)

Amsterdamska pogodba je z uvedbo naslova o zaposlovanju in s socialnim sporazumom povečala pomen teh vprašanj. Direktive o minimalnih zahtevah na področju zdravja in varnosti pri delu ter delovnih pogojev sta tedaj prvič sprejela tako Parlament kot Svet po postopku soodločanja.

3. Prispevek Lizbonske pogodbe (2007)

Lizbonska pogodba vključuje socialno klavzulo, v skladu s katero je treba pri politiki Unije upoštevati socialne zahteve. Z začetkom veljavnosti Lizbonske pogodbe je postala [Listina Evropske unije o temeljnih pravicah](#) pravno zavezujoča za države članice pri izvajanju prava EU.

4. Evropski steber socialnih pravic (2017)

[Evropski steber socialnih pravic](#) določa 20 pravic in načel, vključno s pravico iz člena 31 Listine o temeljnih pravicah do zdravih in varnih delovnih pogojev, ki spoštujejo dostojanstvo delavcev. V desetem načelu stebra je določeno, da imajo delavci pravico do visoke ravni varovanja zdravja in varnosti pri delu in pravico do delovnega okolja, prilagojenega njihovim poklicnim potrebam, ki jim omogoča daljšo udeležbo na trgu dela. Steber, ki sicer pravno ni zavezujoč, je sveženj zakonodajnih ukrepov in ukrepov mehkega prava, katerega namen je spodbuditi konvergenco k višjim standardom v Uniji.

B. Mejniki

1. Okvirna Direktiva 89/391/EGS in posamezne direktive

Eden od mejnikov v razvoju politike za zdravje in varnost pri delu je bilo sprejetje okvirne [Direktive 89/391/EGS](#) s posebnim poudarkom na kulturi preprečevanja. Je podlaga za več kot 25 posameznih direktiv z različnih področij in [Uredbo Sveta \(ES\) št. 2062/94](#) o ustanovitvi Evropske agencije za varnost in zdravje pri delu.

Posamezne direktive zajemajo:

- zahteve glede zdravja in varnosti na delovnem mestu (Direktiva 89/654/EGS) in zagotavljanje varnostnih in/ali zdravstvenih znakov pri delu (Direktiva 92/58/EGS);
- uporabo delovne opreme (Direktiva 89/655/EGS, spremenjena z direktivama 2001/45/ES in 2009/104/ES); uporabo osebne varovalne opreme (Direktiva 89/656/EGS), delo s slikovnimi zasloni (Direktiva 90/270/EGS) in ročno premeščanje bremen (Direktiva 90/269/EGS);
- sektorje začasnih ali premičnih gradbišč (Direktiva 92/57/EGS); dejavnosti pridobivanja rudnin z vrtnjem (direktivi 92/91/EGS in 92/104/EGS) in ribiške ladje (Direktiva 93/103/ES);
- skupine nosečih delavk (Direktiva 92/85/EGS) in varstvo mladih ljudi pri delu (Direktiva 94/33/ES);
- dejavnike varovanje delavcev pred nevarnostmi zaradi izpostavljenosti rakotvornim ali mutagenim snovem pri delu (Direktiva 2004/37/ES), kemičnim dejavnikom pri delu (Direktiva 98/24/ES, kakor je bila spremenjena z Direktivo 2000/39/ES in Direktivo 2009/161/EU), azbestu pri delu (Direktiva 2009/148/ES, spremenjena z Direktivo (EU) 2023/2668), biološkim dejavnikom pri delu (Direktiva 2000/54/ES); varstvo pred ionizirajočim sevanjem (Direktiva 2013/59/Euratom); varstvo zdravja delavcev, ki so lahko ogroženi zaradi eksplozivnega ozračja (Direktiva 1999/92/ES); izpostavljenost delavcev tveganjem iz fizikalnih dejavnikov, in sicer vibracij (Direktiva 2002/44/ES),

hrupa (Direktiva 2003/10/ES), elektromagnetnih sevanj (Direktiva 2004/40/ES, kakor je bila spremenjena z Direktivo 2013/35/EU) in umetnih optičnih sevanj (Direktiva 2006/25/ES);

- snovi na področju usklajevanja več direktiv o razvrščanju, označevanju in pakiranju snovi in zmesi (Direktiva 2014/27/EU).

Oblikovanje zakonodaje o varnosti in zdravju pri delu se lahko začne tudi s sporazumi med socialnimi partnerji, sklenjenimi na podlagi socialnega dialoga ([2.3.7.](#)).

2. Nedavne in aktualne pobude

Posodabljanje [Direktive 2004/37/ES](#) o varovanju delavcev pred tveganji zaradi izpostavljenosti rakotvornim ali mutagenim snovem pri delu je odprt postopek, ki se bo v prihodnosti nadaljeval. Prvi sklop 13 snovi je bil obravnavan v [predlogu iz maja 2016](#), ki je bil sprejet decembra 2017 ([Direktiva \(EU\) 2017/2398](#)). [Drugi predlog iz januarja 2017](#) o pregledu omejitev za nadaljnjih sedem snovi je bil sprejet januarja 2019 ([Direktiva \(EU\) 2019/130](#)), potem ko je Parlamentu uspelo v področje uporabe vključiti tudi mejne vrednosti za poklicno izpostavljenost izpušnim plinom dizelskih motorjev. Tretji [predlog iz aprila 2018](#), ki ureja dodatnih pet snovi, ki se uporabljajo v metalurgiji, elektrogalvanizaciji, rudarstvu, recikliranju, laboratorijih in zdravstvu, je bil sprejet junija 2019 ([Direktiva \(EU\) 2019/983](#)). [Četrta sprememba direktive](#) z novimi ali spremenjenimi mejnimi vrednostmi za tri rakotvorne snovi (akrilonitril, nikljeve spojine in benzen) je bila sprejeta marca 2022 ([Direktiva \(EU\) 2022/431](#)). Direktiva je bila eden od prvih ukrepov, sprejetih v okviru evropskega načrta za boj proti raku. Februarja 2023 je Komisija predlagala še eno posodobitev [Direktive 2004/37/ES in spremembo direktive o kemičnih dejavnikih \(Direktiva 98/24/ES\)](#), da bi se znižale mejne vrednosti svince in dodala mejna vrednost diizocianatov v direktivo o kemičnih dejavnikih. Svinec in diizocianati se uporabljajo pri prenovi stavb, proizvodnji baterij ter vetrnih turbin in pri izdelavi električnih vozil. Posodobljena direktiva je bila sprejeta marca 2024 ([Direktiva \(EU\) 2024/869](#)) in bo pomagala zaščititi tiste, ki si prizadevajo za zeleni prehod.

Po izbruhu pandemije covid-19 je bila posodobljena direktiva o bioloških dejavnikih (2000/54/ES), da bi na njihov seznam vključili SARS-CoV-2. Novembra 2022 je sprejela [priporočilo](#) o priznavanju covid-19 kot poklicne bolezni v nekaterih primerih.

Komisija je septembra 2022 predstavila [sporočilo o prizadevanjih za prihodnost brez azbesta](#) in predlog za spremembo direktive o azbestu pri delu, da bi dodatno zmanjšala izpostavljenost delavcev (sprejeta je bila novembra 2023 kot [Direktiva \(EU\) 2023/2668](#)).

Glede na vse večjo uporabo digitalnih tehnologij pri delu je Komisija vidike varnosti in zdravja pri delu vključila v [Uredbo \(EU\) 2023/1230 o strojih](#). Vidiki varnosti in zdravja pri delu so bili upoštevani tudi v aktu o umetni inteligenci in direktivi o izboljšanju pogojev pri platformnem delu, ki obravnavata tudi zdravstvena in varnostna tveganja, ki ga predstavlja algoritemsko upravljanje.

3. Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu

Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu (EU-OSHA) je tristranska agencija s sedežem v Bilbao. Z izmenjavo znanja in informacij spodbuja kulturo preprečevanja tveganj. Njena spletna platforma za [interaktivno oceno tveganja \(OiRA\)](#) vsebuje malim

in srednjim podjetjem prijazna sektorska orodja za ocenjevanje tveganj v vseh jezikih, [e-orodje za nevarne snovi](#) pa podjetjem nudi konkretne nasvete o nevarnih snoveh in kemičnih proizvodih ter dobri praksi in zaščitnih ukrepih. Evropski observatorij tveganj agencije spremlja in napoveduje nova in nastajajoča tveganja. Izvaja tudi kampanje ozaveščanja o zdravih delovnih mestih. Kampanja v obdobju 2023–2025 se osredotoča na vpliv novih tehnologij na delo ter s tem povezanimi izzivi in priložnostmi v zvezi z varnostjo in zdravjem pri delu.

C. Akcijski programi Skupnosti in strategije za zdravje in varnost pri delu

Med letoma 1951 in 1997 so se izvajali raziskovalni programi Evropske skupnosti za premog in jeklo na področju zdravja in varnosti pri delu. Leta 2000 je bila sprejeta Evropska socialna agenda, ki je uvedla bolj strateški pristop na ravni EU. Nadaljnji strateški okviri so bili osredotočeni na preprečevanje, nenehno zmanjševanje števila nesreč pri delu in poklicnih boleznih v EU, staranje delovne sile ter izboljšanje in poenostavitev pravil. Posebno pozornost se namenja potrebam mikro- in malih podjetij.

[Strateški okvir EU za varnost in zdravje pri delu za obdobje 2021–2027](#) se osredotoča na predvidevanje in obvladovanje sprememb v novem svetu dela, boljše preprečevanje nesreč in boleznih na delovnem mestu ter na večjo pripravljenost na morebitne prihodnje zdravstvene krize.

VLOGA EVROPSKEGA PARLAMENTA

Parlament pogosto poudarja potrebo po optimalnem varovanju zdravja in varnosti delavcev. Sprejel je resolucije, v katerih je pozval, da se v zakonodajo Unije zajamejo vsi vidiki, ki se posredno ali neposredno nanašajo na dobro telesno ali psihično počutje delavcev. Komisijo podpira v njenih prizadevanjih za boljše obveščanje malih in srednjih podjetij. Meni, da mora biti delo prilagojeno zmožnostim in potrebam ljudi, in ne obratno, ter da bi moralo delovno okolje v večji meri upoštevati posebne potrebe ranljivih delavcev.

Parlament je Komisijo pozval, naj razišče nova tveganja, ki jih veljavna zakonodaja še ne zajema, na primer izpostavljenost nanodelcem, stres, izgorelost, nasilje in nadlegovanje na delovnem mestu. Imel je zlasti pomembno vlogo pri tem, da so evropski socialni partnerji podpisali okvirni sporazum o preprečevanju poškodb z ostrimi pripomočki v bolnišnicah in zdravstvu, ki se je začel izvajati z [Direktivo Sveta 2010/32/EU](#).

Parlament je septembra 2018 sprejel [resolucijo o možnostih za ponovno vključevanje delavcev, ki okrevajo po poškodbi in bolezni, v kakovostno zaposlitev, ki temelji na treh stebrih](#). Ti so preprečevanje in zgodnje posredovanje, vrnitev na delo in spremembe v odnosu do ponovnega vključevanja delavcev. Poleg tega je oktobra 2021 sprejel [resolucijo](#) s priporočili Komisiji o zaščiti delavcev pred azbestom. V njej je bilo predlagano, naj se pripravi celovita evropska strategija za odstranitev vsega azbesta, da bi ga varno in dokončno odstranili iz grajenega okolja in s tem zavarovali delavce in državljane, ter posodobitev Direktive 2009/148/ES o azbestu. Od takrat je bila sprejeta spremenjena direktiva.

Parlament se poleg tega, da spreminja predlagano zakonodajo ter nadzira in spodbuja Komisijo pri drugem delu na področju zdravja in varnosti, tematike loteva z vidika prihodnosti in preučuje morebitna nova tveganja. V [resoluciji z dne 21. januarja 2021 o pravicah do odklopa](#) je obravnaval vse večjo uporabo digitalnih tehnologij in dela na daljavo ter vpliv na telesno in duševno zdravje delavcev. [10. marca 2022 je sprejel resolucijo o novem strateškem okviru EU za zdravje in varnost pri delu za obdobje po letu 2020](#), ki vsebuje vrsto zahtev, vključno z ambicioznejšimi ukrepi v zvezi z rakom, povezanim z delom, širšo in celovitejšo direktivo o kostno-mišičnih obolenjih in revmatičnih boleznih ter vključitvijo razsežnosti spola v vse ukrepe za zdravje in varnost pri delu. Poziva tudi, naj se pravica do odklopa vključi v strateški okvir in naj se predlaga direktiva o preprečevanju psihosocialnih tveganj. 5. julija 2022 je sprejel [resolucijo o duševnem zdravju v digitalnem svetu dela](#), v kateri je priznal vpliv pandemije covid-19 na organizacijo dela in duševno zdravje delavcev. V njej poziva Komisijo, naj predlaga zakonodajne pobude za obvladovanje psihosocialnih tveganj in dobrega počutja pri delu ter predlaga strategijo EU za duševno zdravje in evropsko strategijo oskrbe. Komisija jih je že predstavila. Parlament je marca 2024 sprejel [resolucijo](#), v kateri je odobril osnutek sklepa Sveta o pozivu državam članicam, naj ratificirajo Konvencijo Mednarodne organizacije dela o nasilju in nadlegovanju iz leta 2019 (št. 190).

Parlament je Komisiji postavil tudi vprašanja za ustni odgovor o [duševnem zdravju pri delu](#) in [izboljšanju delovnih pogojev gasilcev](#).

Za več informacij o tej temi obiščite [spletišče](#) Odbora za zaposlovanje in socialne zadeve.

Aoife Kennedy / Monika Makay
05/2024